

Svar på skriftligt spørgsmål om statusen för närståendevårdarnas arbete

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 1036/2020 rd undertecknat av riksdagsledamot Ari Koponen/saf:

Varför erkänns närståendevårdares arbete inte som arbete, men om någon annan än en närstående vårdar den vårdbehövande, anses vården vara arbete, och

varför tillgodoräknas inte närståendevårdarnas arbete i utbildningar?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

I lagen om stöd för närståendevård (937/2005) föreskrivs om vad som avses med närståendevård, om närståendevårdarens ställning och stöden av vårdarens arbete samt om tjänster inom social- och hälsovård som är nödvändiga för att trygga genomförandet av närståendevård. Enligt lagen avses med närståendevård att vård av och omsorg om en äldre, handikappad eller sjuk person ordnas i hemförhållanden med hjälp av en anhörig eller någon annan som står den vårdbehövande nära. Stöd för närståendevård är i sin tur en helhet som omfattar fyra element; behövliga tjänster som tillhandahålls den vårdbehövande, vårdarvode till närståendevårdaren, ledighet för närståendevårdaren och service till stöd för närståendevårdarens vårduppgifter.

Det har ansetts att de i närståendevårdarens uppgifter finns drag som skiljer det från lönearbete. I närståendevård ingår alltid en personlig relation, närståendevården grundar sig ju redan enligt det som föreskrivs i lagen på en befintlig nära relation. Som det konstateras i spørgsmålet står närståendevårdaren enligt 10 § i lagen om stöd för närståendevård inte i ett anställningsförhållande enligt arbetsavtalslagen (55/2001) till en kommun, en vårdbehövande eller den vårdbehövandes vårdnadshavare utan närståendevårdarens ställning grundar sig på ett uppgiftsavtal. Därmed omfattas närståendevården inte av arbetslagstiftningen, utan närståendevårdens villkor och de uppgifter som ingår i närståendevården fastställs utifrån den vårdbehövande personens behov och önskemål i det avtal om närståendevård som ingås mellan kommunen och närståendevårdaren. Oftast utförs närståendevården i det gemensamma hemmet för närståendevårdaren och den som behöver omsorg och vård. I lagen om stöd för närståendevård föreskrivs om vårdarens rätt till månatliga lediga dagar, och närståendevårdarens pensionsskydd bestäms enligt lagen om kommunala pensioner. Ett särdrag för Finland är det stora antalet äldre och redan pensionerade närståendevårdare, 57 procent av närståendevårdarna är över 65 år gamla.

Närståendevårdarens ledigheter är ett element inom stödet för närståendevård. Kommunen kan arrangera dessa ledigheter på många olika sätt. Om närståendevårdarens ledigheter ordnas med ett uppgiftsavtal enligt 4 a § i lagen om stöd för närståendevård, kan närståendevårdaren och den

vårdbehövande välja en avlösare, som kan vara en familjemedlem, släkting eller någon annan person som är lämplig som vårdare. I dessa fall får avlösaren ett arvode och är från arbetslagstiftningens perspektiv i samma ställning som en närståendevårdare. Mer typiskt är det dock att vården under närståendevårdarens ledighet ordnas utanför hemmet i en serviceenhet, där anställda utför lönearbete för en arbetsgivare. I dessa fall tillämpas på arbetets villkor den arbetslagstiftning till vilken det hänvisas i spörsmålet, såsom semesterlagen (162/2005).

Arbetsvillkoret som är en förutsättning för arbetslöshetsdagpenning uppfylls inte av att fungera som närståendevårdare, eftersom det inte är fråga om lönearbete i ett arbets- eller tjänsteförhållande eller företagsverksamhet, utan om ett uppdragsförhållande. Arbete på grund av ett uppdragsförhållande saknar arbetsgivare, och för arbetet betalas ingen lön utan ett arvode, och från arvodet uppbärs i sin tur inga lagstadgade arbetslöshetspremier för arbetsgivare eller löntagare. Även om arbetslöshetsdagpenningen inte kan grunda sig på verksamhet som närståendevårdare, gäller den i spörsmålet nämnda fem månader långa väntetiden som gäller utkomstskydd för arbetslösa efter upphörandet av närståendevården inte alla närståendevårdare som ännu inte är i pensionsålder. Detta beror på två orsaker. För det första gäller väntetiden på fem månader endast arbetsmarknadsstöd, inte arbetslöshetsdagpenning. Närståendevård kan vara en så kallad godtagbar orsak vid granskningen av det arbetsvillkor som tillämpas på arbetslöshetsdagpenningen, varvid rätten till arbetslöshetsdagpenning, som denna väntetid på fem månader alltså inte tillämpas, kan uppkomma utifrån det lönearbete eller den företagsverksamhet som föregår tiden som närståendevårdare. Om närståendevårdaren inte har sådan arbetshistorik som kan beaktas från granskningsperioden som föregår närståendevården, utbetalas arbetsmarknadsstöd till denne. Den andra motiveringen med vilken väntetiden utesluts har att göra med villkoren för arbetsmarknadsstöd. En väntetid tillämpas inte om personen har genomgått en utbildning efter grundskolan eller gymnasiet som leder till examen och som ger yrkesfärdigheter eller har fått grunddagpenning eller inkomstrelaterad dagpenning för maximitiden för deras utbetalning.

Trots dessa specificeringar är det klart att närståendevårdares ställning inom systemet för social trygghet fortfarande kräver förbättring. Den parlamentariska kommittén för social trygghet som tillsattes på våren 2020 bereder för närvarande en totalreform av den sociala tryggheten. I samband med detta är det även viktigt att se över den sociala tryggheten för närståendevårdare.

I spörsmålet efterfrågas det även varför närståendevårdares arbete inte beaktas i utbildningar. Avläggandet av en yrkesexamen eller en del av en yrkesexamen är dock oberoende av det sätt på vilket kunnandet förvärvas. För en studerande som inleder en utbildning ska det utarbetas en personlig utvecklingsplan för kunnandet, där individuella uppgifter om identifiering, erkännande, förvärvande, utveckling och påvisande av kunnandet förs in. Med stöd av 46 och 47 § i lagen om yrkesutbildning (531/2017) är utbildningsanordnaren skyldig att identifiera och erkänna det kunnande som en studerande tidigare har förvärvat och som motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet enligt examens- eller utbildningsgrunderna som en del av utarbetandet av utvecklingsplanen. Om det identifierats att en studerande till exempel tidigare har förvärvat kunnande som närståendevårdare, och kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet enligt examensgrunderna, ska en möjlighet ordnas för den studerande att bevisa sitt kunnande i ett yrkesprov för yrkesskicklighet enligt lagen. I praktiken innebär detta att den studerande avlägger

examen i fråga utan att delta i en del av undervisningen. Högskolor besluter från fall till fall om tillgodoräknande av tidigare förvärvat kunnande och kunskaper som inhämtats i arbete i examina.

Helsingfors 15.2.2021

Social- och hälsovårdsminister Aino-Kaisa Pekonen